

Fråga om tjänstemän vid en socialförvaltning hade brustit i objektivitet vid handläggningen av ett s.k. barnavårdsärende m.m.

AA klagade i en anmälan till JO på tjänstemän vid socialförvaltningen i Sigtuna kommun och en läkare vid Akademiska sjukhuset i Uppsala. Klagomålen rörde bl.a. underlåtenhet att lämna information till honom samt kränkande uttalanden i samband med handläggningen av ett ärende som rörde hans son BB.

JO anmodade Socialnämnden i Sigtuna kommun att göra en utredning och inkomma med yttrande i anledning av de klagomål som AA hade framfört. Därvid angavs att remissvaret kunde begränsas till att avse vad AA hade anfört angående handläggningen av två s.k. barnavårdsutredningar som nämnden hade utfört under år 2001 och besvarandet av frågor från AA angående dessa utredningar.

Socialnämnden lämnade som sitt remissvar en skrivelse som hade upprättats av utvecklingsledaren CC och arbetsledaren DD. I yttrandet anfördes i huvudsak följande (åberopade bilagor har här utelämnats).

Under hösten 1999 blev socialtjänsten inblandad i den pågående vårdnadstvisten mellan AA som kärande och EE som svarande vid Sollentuna tingsrätt. Socialtjänsten anmodades inkomma med yttrande till tingsrätten med anledning av ifrågavarande tvist.

FF kom att kalla såväl EE som AA till samarbetsamtal. AA kom emellertid att lämna återbud, under motivering att han saknade tid att träffas.

För att undvika en omfattande skriftväxling föreslog FF AA att de två skulle sammanträda för att reda ut eventuella frågetecken. AA motsatte sig detta och resultatet blev därför en tämligen omfattande skriftväxling mellan parterna under hela hösten 1999. FF konstaterade att skriftväxlingen i flera delar var olustig och jämväl resulterade i att ärendet ej framskred. AA kom vid upprepade tillfällen att ifrågasätta FF:s roll i sammanhanget.

I belysande syfte bifogas det yttrande som tillställdes Sollentuna tingsrätt i vårdnadstvisten, bilaga 1.

Det skall därtill upplysas att FF kommit att ha ytterligare kontakt med familjen bl.a. genom att närvara vid umgängesutväxling kring millennieskiftet samt försommaren 2000.

I januari 2001 inkom en skriftlig anmälan enligt dåvarande § 71 socialtjänstlagen från läkare på Rikskvinnocentrum i Uppsala, bilaga 2.

Ifrågavarande anmälan resulterade i en § 50-utredning som inleddes 2001-02-01 och avslutades 2001-02-15. Utredningen resulterade i förslag till insatser bestående i en barnpsykiatrisk utredningen enligt § 6 SoL. Uppdrag lämnades till överläkare GG, Akademiska sjukhuset i Uppsala. Det skall i sammanhanget upplysas att vid denna tidpunkt var modern EE ensam vårdnadshavare. § 50-utredningen jämte remiss till överläkare GG bifogas, bilaga 3 och 4.

Rent kronologiskt kom därefter Sollentuna tingsrätt att hålla förhandling i vårdnadstvisten 2001-01-22 varvid FF kallades att höras som vittne. Hennes inställning såsom tingsrätten uppfattade saken finns redovisad i tingsrättens dom från 2001-02-16. FF såväl som övriga socialsekreterare som kommit att ha regelbunden kontakt med AA har uppfattat mannens uppträdande över tiden som obehagligt, hotfullt och aggressivt.

Den ovan angivna domen från Sollentuna tingsrätt kom att resultera i gemensam vårdnad om sonen BB.

Efter det att den gemensamma vårdnaden blev känd kom doktor GG att bli vederbörligt informerad härom. I enlighet med sitt regelverk som doktor hade han då att tillse att båda vårdnadshavarna blev vederbörligt involverade i den pågående utredningen. Modern EE motsatte sig emellertid att fadern deltog i utredningen. Som en direkt följd härav nödgades doktor GG abrupt avsluta utredningen och kom blott att åstadkomma ett yttrande i saken. Yttrandet i fråga kom 2001-04-17 socialförvaltningen till del.

Som ett resultat av doktor GG:s yttrande, bilaga 5, initierades en ny § 50-utredning enligt SoL. Datum för utredningens inledande är 2001-05-07. Föräldrarna blir samma dag informerade härom.

Under § 50-utredningens gång kom handläggande socialsekreterare HH att sammanträffa med BB vid fem tillfällen, varje gång utan att någon av föräldrarna var närvarande. HH kom därtill att sammanträffa med modern vid fem tillfällen och fadern vid ett tillfälle. Fadern fick möjlighet att delta i utredningen mer aktivt men han avböjde vid flera tillfällen förslag på mötestider. Det skall i sammanhanget upplysas att AA kallats vid tolv olika tillfällen för att beredas tillfälle att närvara i utredningen. Blott vid ett tillfälle har han accepterat att närvara. Socialtjänsten har med stor nitiskhet försökt involvera AA i den viktiga utredningen. Med beklagan kan konstateras att resultatet blev magert. De nyss omnämnda kallelserna/skrivelserna spänner över tidsperioden maj-oktober 2001, bilaga 6–11.

Den nya § 50-utredningen utmynnade i att pojken BB:s behov av ytterligare kontakt med barnpsykiatrisk expertis bedömdes som än mer angelägen än tidigare. Socialtjänsten ansträngde sig för att motivera föräldrarna att ta till sig denna uppfattning men konstaterade med beklagan att fadern motsatte sig den tänkta barnpsykiatriska medverkan varför densamma förföll då parterna som tidigare anförts hade gemensam vårdnad. § 50-utredningen enligt SoL avslutades 2001-11-07. Densamma kommunicerades med föräldrarna skriftligen, bilaga 12.

Avslutande synpunkter

Socialtjänsten har med ovanstående redogörelse eftersträvat att kronologiskt försöka redogöra för det bakomliggande händelseförloppet och därigenom också besvara ställda frågor i relevanta delar.

Socialtjänsten vill i detta sammanhang påpeka att det är pojken BB:s intresse och väl som hela tiden stått i förgrunden för det arbete som utförts från socialtjänstens sida. Jämte socialtjänstlagen är FN:s barnkonvention socialtjänstens ledstjärna. Barnets bästa skall alltid sättas i främsta rummet.

Socialtjänsten har med stor grad av nitiskhet och ambition arbetat för att få till stånd en bärande och fungerande kommunikation med vårdnadshavarna i syfte att om möjligt garantera BB en anständig och kärleksfull uppväxttid. Socialtjänsten har i möjligaste mån försökt involvera respektive vårdnadshavare.

AA yttrade sig över remissvaret.

JO hemställde därefter att socialnämnden skulle göra en kompletterande utredning och inkomma med yttrande beträffande följande frågor.

Förelåg, främst mot bakgrund av att barnet remitterades för barnpsykiatrisk utredning, förutsättningar för att avsluta den första barnavårdsutredningen den 15 februari 2001?

I remissen till barnpsykiater den 15 februari 2001 angavs "Till bilden hör också att pappa hotat mamma men också socialsekreterare vid familjerätten här i kommunen". Vilket underlag fanns för den uppgiften?

I ett förnyat remissvar anförde nämnden följande (de återopade bilagorna har här utelämnats).

1) Den § 50-utredning jämlikt socialtjänstlagen som färdigställdes 01-02-15 resulterade i att pojken BB berättigades bistånd enligt 6 § socialtjänstlagen i form av barnpsykiatrisk utredning. Som en följd av detta beslut kom socialtjänsten att begära biträde av medicine doktor tillika barnpsykiatrikern GG. Remissen var följaktligen en logisk konsekvens av utfallet av § 50-utredningen, se beslut om avslutande av § 50-utredning, bilaga 1.

2) Underlaget beträffande familjerättens uppfattning grundade sig på det sätt på vilket mannen uppträtt inför handläggande socialsekreterare vid flera tillfällen bl.a. HH. Det skall upplysas att HH är en mycket erfaren socialsekreterare som inte normalt räds för negativa uttalanden från kommunmedborgare. I det aktuella fallet hävdas med bestämdhet att uppträdandet vid flera tillfällen framkallat direkt oro hos HH vilket föranledde henne att uttrycka sig på sätt som nu kommit i dagen. Hoten har ej resulterat i polisanmälan, oaktat saken har övervägts.

Beträffande hot mot mamman har dessa blivit föremål för polisutredning. Hoten har enligt uppgift från modern ägt rum vid flera tillfällen. HH:s uttryckssätt i skrivelsen 01-02-15 var därför försvarligt.

Socialtjänsten finner mot bakgrund av den offentlighet som präglar denna sak att det är av vikt att skydda personer som anges som målsäganden varför det ej på detta stadium finns anledning att ytterligare kommentera innehållet i de tillmälen som riktats mot mamman.

AA yttrade sig över remissvaret.

I ett beslut den 28 maj 2004 anförde *JO André* följande.

AA har på flera punkter ifrågasatt socialnämndens handläggning av de båda utredningar som nämnden utförde rörande BB under år 2001 och nämndens kontakt med honom i samband med utredningarna. Jag har inte ansett att det är motiverat att behandla alla de frågor som aktualiserats i ärendet utan jag har begränsat mig till några som enligt min mening är centrala.

Den barnavårdsutredning som socialnämnden inledde i januari 2001 föranleddes av en anmälan som gjordes av en läkare vid Rikskvinnocentrum vid kvinnokliniken, Akademiska sjukhuset i Uppsala. Enligt anmälan hade AA vid flera tillfällen inte respekterat tidpunkterna för sitt umgänge med BB och modern hade vid flera

tillfällen anmält honom för egenmäktighet med barn. Avslutningsvis anförde läkaren i sin anmälan följande.

Jag bedömer att en så pass stor pojke skall inte behöva bli behandlad på detta sätt. Det får bedömas mycket allvarligt att avtal inte hålls. Jag bedömer det vara av största vikt att en noggrann utredning görs av pojkens situation hos fadern. Det har även framkommit tecken på att sonen tvingas till handlingar som han innerst inne inte vill.

AA synes i sin anmälan till JO ifrågasätta om det fanns grund för socialnämnden att i januari 2001 inleda en utredning. Han har anført att det vid den aktuella tiden pågick en process i domstol rörande vårdnaden om BB och att domstolen inte hade förordnat om någon utredning beträffande BB utöver den vårdnadsutredning som förelåg. AA har vidare anført att han inte underrättades om att utredningen inleddes och att förvaltningen inte tog kontakt med honom under utredningsarbetet.

Enligt 11 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453), SoL, skall socialnämnden utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan eller på annat sätt har kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden. Vid en utredning av om socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd eller stöd får nämnden, för bedömningen av behovet av insatser, konsultera sakkunniga samt i övrigt ta de kontakter som behövs. Utredningen skall bedrivas så att inte någon onödigt utsätts för skada eller olägenhet. Den skall inte göras mer omfattande än vad som är motiverat av omständigheterna i ärendet (11 kap. 2 § SoL).

Mot bakgrund av att det pågick process i domstol angående vårdnad om och umgänge med BB kan det finnas utrymme för olika uppfattningar om huruvida det fanns skäl för socialnämnden att inleda en utredning med anledning av den anmälan som läkaren gjorde angående BB. Som framgår av det nyss anförda har nämnden emellertid en långtgående skyldighet att utreda ett barns behov av stöd från socialtjänstens sida. Den omständigheten att det pågår en vårdnadstvist vid domstol utgör då självfallet inget hinder mot att en barnavårdsutredning inleds. Nämndens beslut att i förevarande fall inleda en utredning grundas ytterst på sådana överväganden som JO är återhållsam med att uttala sig om. Vad som har kommit fram i detta ärende föranleder mig inte att frånga den principen.

När det gäller socialnämndens information till AA angående utredningen och kontakt med honom under utredningstiden vill jag framhålla följande.

Den som berörs av en utredning som rör om socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd eller stöd skall underrättas om att en utredning inleds (11 kap. 2 § tredje stycket SoL). Någon skyldighet att informera en förälder som inte har vårdnaden om barnet föreligger inte enligt bestämmelsen.

Eftersom modern ensam hade vårdnaden om BB kan socialnämnden enligt det nyss anförda inte anses ha begått något fel när den inte underrättade AA om att en utredning inleddes. Man kan däremot fråga sig bl.a. om AA inte borde ha hörts under utredningen. Beslutet att inleda en utredning hade uppenbarligen sin grund i

motsättningar mellan föräldrarna. Den läkare som hade gjort anmälan ifrågasatte BB:s förhållanden hos sin far i samband med umgängestillfällena. Utan att höra AA rörande dessa uppgifter måste det ha varit svårt för socialnämnden att bilda sig en bestämd uppfattning om det fanns behov av några insatser från nämndens sida beträffande BB och vilka insatser som skulle vara mest ändamålsenliga. Det kan i och för sig tänkas att AA:s synpunkter var kända för utredarna genom de kontakter som familjerätten hade haft med honom. I den mån handläggarna inhämtade uppgifter från familjerättsenheten eller ur utredningen angående vårdnaden om BB har detta inte redovisats i barnavårdsutredningen.

Barnavårdsutredningen mynnade ut i ett förslag om bistånd i form av en barnpsykiatrisk utredning. Om den barnpsykiatriska utredningen utgjorde ett led i socialnämndens försök att klarlägga BB:s behov av stöd från nämndens sida borde utredningen inte ha avslutats innan resultatet av BUP:s utredning förelåg. Den barnpsykiatriska utredningen synes dock ha varit avsedd som en självständig insats till stöd för BB och den skulle inte ligga till grund för något beslut av nämnden.

Socialnämndens utredning hade inletts på grund av oro för hur BB påverkades av konflikten mellan föräldrarna och för hur han hade det hos fadern i samband med umgängestillfällena. På dessa frågor gav utredningen inte något egentligt svar. Inte heller fanns någon analys av vilka insatser som var mest ändamålsenliga för att tillgodose BB:s behov av stöd från socialtjänstens sida. Det finns därför skäl att ifrågasätta om utredningen uppfyllde de krav på som bör ställas på en sådan.

När det gäller innehållet i utredningen har jag redan pekat på att uppgifter från fadern inte redovisas i den. Inte heller framgår det av utredningen vad modern närmare uppgav rörande BB:s hjälpbehov eller vilka uppgifter som läkaren hade lämnat vid samtal med utredarna. Härtill kommer att handläggarna inte heller hade träffat BB. Med tanke på att han snart skulle fylla elva år måste det ha legat nära till hands att låta honom komma till tals. I sammanhanget bör det även noteras att utredningen avslutades den 15 februari 2001 och att tingsrätten meddelade dom i målet angående vårdnad om och umgänge med BB den 16 februari. Det är förvånande att nämnden inte avvaktade tingsrättens dom eftersom utgången i vårdnadsmålet sannolikt hade betydelse för vilka insatser som kunde bli aktuella.

Det finns således flera frågetecken rörande nämndens utredningsarbete. Med utgångspunkt från nämndens syfte med utredningen var den enligt min mening alltför knapphändig för att den skulle kunna ligga till grund för några slutsatser rörande BB:s hjälpbehov.

Enligt utredningen borde BB få kontakt med barnpsykiatrin. Socialförvaltningen kontaktade en läkare vid Akademiska sjukhuset i Uppsala och frågade om denne kunde ta sig an BB. I en remiss till sjukhuset redogjordes inledningsvis för tvisten mellan föräldrarna rörande BB. Härutöver anfördes följande.

Eftersom mamman har i kontakt med familjerätten och vår socialchef uttryck sin oro för sonen skulle jag vilja att han får genomgå en barnpsykiatrisk utredning. Vad

händer egentligen med den här pojken när han tvingas umgås med pappa? Hur mår han i föräldrarnas kamp? Till bilden hör också att pappa hotat mamma men också socialsekreterare på familjerätten här i kommunen.

Mot bakgrund av innehållet i skrivelsen har jag från nämnden inhämtat ett särskilt yttrande om vilket underlag det fanns för uppgifterna om hot mot modern och tjänstemän vid socialförvaltningen.

Nämndens remissvar ger vid handen att uppgiften om att AA skulle ha hotat BB:s mor uteslutande grundades på vad modern uppgett och att modern hade gjort anmälningar om saken till polis. Däremot hade, såvitt nämnden redovisat, AA inte dömts för olaga hot och inte heller hade något beslut om åtal fattats. Enligt min mening hade nämnden inte fog för att i remissen uppge att AA hade hotat BB:s mor.

Frågan om hot mot personal vid familjerättsenheten har berörts vid skriftväxling mellan förvaltningen och AA. Med anledning av att AA ställt en fråga till förvaltningen om de hot som han skulle ha riktat mot tjänstemän där uppgav bl.a. HH i en skrivelse den 17 maj 2002 att "Hotet mot socialsekreterare hänvisar till ditt hotfulla uppträdande mot socialsekreterare på familjerätten i Sigtuna kommun". I en skrivelse den 27 juni 2002 till AA uppgav socialchefen JJ: "Vi kan konstatera att Du uppfattats som hotfull, varför begreppet hotad kan bedömas som hårt i förhållande till hotfull." Frågorna om "hot" berörs även i ett brev som familjehemskonsulten FF skrev till AA den 16 juli 2002. Hon uppgav därvid följande.

Som du minns hade du och jag en skriftväxling hösten 1999, med anledning av att jag skulle göra ett s.k. snabbyttrande. --- De brev som jag emottog av dig under hösten uppfattade jag då som obehagliga med en underton av hotfullhet. Vid nyår skulle du sedan träffa BB. Han överlämnades till dig i mitt tjänsterum. Då vi träffades fick jag en helt annan uppfattning om dig. Jag tyckte att du agerade på ett mycket bra och sansat sätt.---

---

Jag kan inte specifikt säga att du hotat mig, det har du inte gjort. Däremot står jag upp för att det i dina brev fanns en ton, som då gav mig ett obehag.

Om en myndighet ger uttryck för att en tjänsteman har blivit "hotad" måste detta närmast uppfattas som ett påstående om att någon har begått en sådan gärning som utgör ett brott enligt 4 kap. 5 § brottsbalken. Under alla förhållanden får uttrycket anses innebära ett påstående om att en person har betett sig grovt otillbörligt mot tjänstemannen.

Jag vill rent allmänt framhålla att i mål och ärenden som rör vårdnad om barn ligger det i sakens natur att en förälder agerar med kraft för den ståndpunkt som han eller hon anser vara riktig. Det är självklart att en förälder har rätt att aktivt verka för att en utredning blir objektiv och att den utförs av kompetent personal. En part är oförhindrad att framföra kritiska synpunkter på utredningsarbetet. Att han ifrågasätter utredningsarbetet eller förklarar att han eller hon skall klaga på handläggningen till en tillsynsmyndighet utgör i sig inte något "hot". Inte heller

utgör den omständigheten att "samtalsklimatet" kan bli otrevligt något hot i egentlig mening.

Nämnden har anmodats att redovisa vad som låg till grund för uppgiften att AA skulle ha hotat tjänstemän vid förvaltningen. I sitt yttrande har nämnden anfört att uppgiften om hot grundade sig på det sätt på vilket AA uppträtt inför olika socialsekreterare. Nämnden har emellertid i sitt yttrande inte angett vid vilket eller vilka tillfällen eller på vilket sätt som tjänstemän utsatts för hot. Utredningen i övrigt i ärendet talar med viss styrka för att AA inte har hotat någon tjänsteman vid förvaltningen. Att uppgiften om hot togs in i remissen till Akademiska sjukhuset i Uppsala får därför anses ha utgjort en grov kränkning av AA. Att uppgiften togs in i remissen är också allvarligt eftersom den kunde påverka den barnpsykiatriska utredningen.

Vid den barnpsykiatriska kliniken vid Akademiska sjukhuset i Uppsala inleddes under våren 2001 ett arbete beträffande BB. Arbetet avbröts dock efter en kort tid på grund av meningsskiljaktigheter mellan läkaren och modern om hur utredningen skulle utföras. Läkaren skrev då ett utlåtande som skickades till socialförvaltningen i Sigtuna kommun.

AA har framställt klagomål mot den läkare som skrev utlåtandet. Hans klagomål mot läkaren har Socialstyrelsen prövat inom ramen för ett tillsynsärende. Mot den bakgrunden har jag inte funnit skäl att vidta någon åtgärd med anledning av AA:s anmälan i denna del.

Med hänsyn till innehållet i läkarens utlåtande inledde socialnämnden en ny utredning beträffande BB:s förhållanden. Med hänvisning till vad jag har anfört ovan rörande nämndens utredningsskyldighet finner jag inte skäl att anlägga några synpunkter på det beslutet. När det gäller utredningsarbetet har AA gjort gällande bl.a. att förvaltningen vid flera tillfällen talade med BB utan att han i egenskap av vårdnadshavare informerades om detta.

Jag har i och för sig inte någon synpunkt på att utredarna bedömde att det fanns skäl att tala med pojken. Såvitt framgår av nämndens remissvar och utredningen i övrigt synes AA sedan han blivit vårdnadshavare inte ha upplysts om handläggarnas samtal med BB. Jag vill därför erinra nämnden om att en utredning angående barn skall bedrivas i samråd med barnets båda vårdnadshavare samt att nämnden på ett lämpligt sätt skall upplysa dem om hur utredningsarbetet kommer att bedrivas.